

De geschiedenis van de ree in Nederland

Over de historie van de ree in Nederland is zeer weinig bekend. Het verleden van haar grotere familielid, het edelhert, is daarentegen redelijk goed beschreven (Brouwer, 1949). In deze publikatie zal aandacht worden besteed aan de veranderingen in de verspreiding van de ree sinds de Late Middeleeuwen.

De ree heeft vaak in de schaduw gestaan van het edelhert. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de heraldiek. Edelherten komen in veel Nederlandse gemeentewapens voor; reeën daarentegen nauwelijks (Sierksma, 1960). Jagers bemachtigden liever edelherten, vermoedelijk vanwege het gewei en het hogere wildbraadgewicht. Ook schildertijen en prenten, waarop reeën afgebeeld staan, zijn schaars.

De ree heeft niet altijd dezelfde positie ingenomen onder het jachtwild. Soms rekende men deze soort tot het kleinwild, soms ook tot het groot- of grofwild (Knippenberg, 1957). Gedurende de negentiende eeuw vielen de ree en het edelhert in de jachtwetten onder grofwild.

VERSPREIDING VÓÓR 1800

De historische bronnen vóór 1800 hebben dikwijls betrekking op een hele provincie of delen daarvan. De gegevens worden daarom in het navolgende per provincie beschreven.

Friesland. In het Friese jachtplakkaat van 1542 valt de ree onder „edel jachtwild“. De soort mocht niet met geweren of kruisbogen bejaagd worden; alleen de lange jacht met honden werd toegestaan. Enkele decennia later blijkt de wildsoort bedreigd: „vermits die selve bynae geheel uytgeroeyt ende verdelget zyn“. In 1579 verbood men daarom de jacht op deze dieren voor een jaar. In de plakkaaten van 1591 en 1596 herhaalde men deze bepaling. Nog in 1653 wordt de ree gerekend onder het jachtwild. In de latere plakkaaten ontbreekt de soort. Vermoedelijk is het Friese reewild in de zestiende eeuw sterk verminderd en in de zeventiende eeuw vrijwel als standwild verdwenen.

Groningen. Verschillende jachtplakkaaten in deze provincie bevatten regels over reewild onder andere in het Genchte van Selwert (1649), de beide Oldambten (1658), de heerlijkheden Wedde, Westerwolde, Bellingwolde en Blijham (1658). De ree wordt nog genoemd in het plakkaat van 1688, dat voor deze gebieden samen gold. In de jachtplakkaaten van 1738 en later ontbreekt de ree. Waarschijnlijk is de soort rond 1700 uit Groningen verdwenen.

Drenthe. Om herten en reeën te beschermen tegen overbejaging bepaalde het jachtplakkaat van 16 februari 1630, dat de jacht op deze dieren voor zes jaren gesloten zou zijn. Dode dieren moesten bij de drost worden ingeleverd. Tegen het einde van de achttiende eeuw zag men in

Drenthe nog maar zo „nu en dan“ een ree (Mulder, 1948). Nog in de plakkaaten van 1791, 1794 en 1805 voor het Landschap Drenthe staan er regels voor reewild genoemd. Waarschijnlijk vroeg in de negentiende eeuw is de ree uit Drenthe verdwenen.

Overijssel. Edelhert en ree kwamen rond 1300 voor op de spijkaart van de bewoners van het kasteel Voorst (Jzereef, 1933). Een jachtreglement van 1563 voor Drenthe en Overijssel vermeldde: „dat die Buien ree en aender groff wiltbraet, noch ook eenige velthoenders en liff kurhoenders sullen moegen vangen off schieten in eenigen wyse“ (Mulder, 1943). Overijsselse jachtplakkaaten van 1748 en 1766 ver-

boden het meenemen van reekalveren. **Gelderland.** Het jachtplakkaat van 17 april 1547 stelde een verbod om op de Veluwe herten en reeën te vangen tussen 1 mei en de eerste oogstdag. In vrijwel geheel Gelderland („Fürstendomme Geire, Graafschap Zutphen & Quartiere van Veluwen 4 april 1678; Rijk van Nijmegen 6 november 1657“) golden strenge regels tegen het meenemen van reekalveren. Aanwijzingen over het voorkomen van Gelders grofwild in zeventiende en achttiende eeuwse archieven zijn er volop, de juiste soort aanduiding is echter vaak een probleem. Een schrijver beklagde zich op 20 februari 1663 over de weduwe van Raesveldt, vrouwe van Middachten, die met behulp van windhonden grofwild de IJssel injoeg (1). Tegen het einde van de achttiende eeuw kwam er op de Veluwe nog een

Hertenjacht. Deze prent laat duidelijk zien dat edelhert, damhart en ree op gelijksoortige wijze werden bejaagd.

Gravure van Philips Galle naar een ontwerp van de Vlaming Stradanus (Jan van de Straeten, 1528-1605)
Foto: Gemeentearchief, Haarlem

goede reeënstand voor. Dit blijkt uit afschotlijsten de employées van de heer van Rozendaal tussen 1777 en 1782 bijhielden (2).

Utrecht. Al in het plakkaat van 1556 wordt de ree genoemd.

Stadhouder Willem III verbood op 14 december 1674 in zijn jachtterreinen onder Soest, Baam, Ter Eem en Eemnes het vangen van herten, reeën en zwijnen.

zigheid van reewild ten oosten van de IJssel, in de Achterhoek en Liemers, en uit de Gelderse Vallei en de Utrechtse Heuvelrug ontbreken. Hieruit mag worden afgeleid dat in deze streken zeker geen standwild voorkwam. Tabel 2 geeft aanvullende gegevens over deze soort op en nabij de Veluwe uit het midden van de vorige eeuw (7). Soms dwaalden enkele exemplaren naar buurgemeenten. De zandverstuivingen bij Kootwijk waren destijds rijk aan herten en reeën (NARRAC, 1878).

Het verspreidingsareaal beperkte zich in het midden van de vorige eeuw dus tot Limburg en Gelderland. Een enkele zwerfver geraakte nog wel eens in Noord-Brabant, zoals bijvoorbeeld in Boxmeer in 1862 (8).

1875-1900

In het laatste decennium van de vorige eeuw begon de ree haar verspreidingsgebied in Nederland uit te breiden. In de provincie Limburg zette dit proces reeds in de jaren vijftig in. De oorzaak van deze vroege uitbreiding in Nederlands zuidelijkste provincie kwam door het bebossen van woeste gronden in Midden- en Noord-Limburg, de verbeterde provinciale jachtwetgeving na 1852 en aanvulling uit Pruisen (LENDERS & PEUZERS, 1987). De Nederlandse verspreiding van de ree in de periode (1875-) 1890-1900 is afgebeeld in figuur 1 (9). Elders werd de ree soms nog

Tabel 1. Beschrijving van de reeënstand in de periodieke rapporten van de brigadecommandanten der rijksveldwacht in de laatste maanden van het jaar 1861 (6).

Arnhem: veel	Doorwarth: veel
Rozendaal: veel	Harderwijk: weinig
Rheden: veel	Ermelo: matig
Wageningen: weinig	Putten: matig
Ede: matig	Apeldoorn: weinig
Renkum: matig	Epe: veel

Tabel 2. Aanvullende reeëngegevens voor de gemeenten om en nabij de Veluwe in het midden van de vorige eeuw (7).

Arnhem: 1851	: hier en daar in de bossen herten en reeën
1852	: herten en reeën lijken toegenomen
Brummen: 1857	: enkele herten en reeën treft men soms in Coldenhove aan, afkomstig uit Hoog-Soerensche bossen
1861	: herten en reeën laten zich „gedurig“ in de gemeente zien
Ede: 1851	: grofwild loopt over uit gemeente Doorwerth
1853	: grofwild terloops in bossen der gemeente
latere jaren	: schadeklachten
1864	: in Roelensche bosch door jachtclub Hubertus veel reeën geschoten
Eiburg: 1852	: stroperij van reeën in bossen der gemeente
1855	: reeën nemen sedert enkele jaren af; pleidooi voor betere bescherming
1857	: in Elspeterveld 5 reeën geschoten
1876-1890	: schadeklachten over reeën
Oldebroek: 1851	: geen grofwild, dan een enkel afgedwaald hert of reetje
Putten: 1853	: 2 reebokken geschoten

De verspreiding van de ree in Nederland (1875-) 1890-1900

■ Gebied, waar reeën regelmatig gesignaleerd werden, maar waar ze geen standwild behoeften te zijn. 1890-1900

● Incidentele meldingen van reeën 1875-1900

1. Finsterwolde, 1897
2. Kampen, 1899
3. Baarn, 1898
4. Loosdrecht, 1896
5. Hoornaar, 1899
6. Ingen, 1897
7. Ubbergen, 1899
8. Gennep/Ottersum, 1886
9. Boxmeer, 1897
10. Boxtel, 1897
11. Tegelen, 1876
12. St. Pieter, 1876
13. Schaesberg, 1897

Een hond en een kat bij een ree. Schilderij Jan Weenix (Amsterdam, 1621-ca. 1660 Utrecht)
Foto: Rijksmuseum, Amsterdam

NOTEN

1. Rijksarchief Gelderland, Oud-archief kasteel Middelheim 471.
2. Rijksarchief Gelderland, Archief huis Rozen-daal 716.
3. Rijksarchief Limburg, Provinciaal Archief 12413.
4. Algemeen Rijksarchief Den Haag, Archief van de Opperjagermeester van Koning Lodewijk Napoleon, als Intendant voor de Jacht 15.
5. Gemeentearchief Nijmegen, Economische Aangelegenheden 800.
6. Algemeen Rijksarchief Den Haag, I.2.09.01., Justitie 3769.
7. Zie Gemeenteverlagen van de betreffende jaren.
8. Gemeenteverslag Boxmeer 1862.
9. Samengesteld m.b.v. Mulder (1948); Pelzers (1986); Provinciaal Verslag Limburg 1876; R. A. L., P. A. 2704 Verbaal Commissaris van de Koningin 22 april 1886; Archief Dr. G. A. Brouwer, dossier ree, Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, ald. Zoogdieren. Het betreffende dossier in Brouwers archief bestaat uit correspondentiemateriaal, ingevulde enquêteformulieren, krantenberichten en literatuurverwijzingen, vooral uit vroegere jaargangen van De Nederlandsche Jager.
10. Gemeenteverlagen Velsen 1855 & 1856.
11. Koninklijk Husarchief Den Haag, Archief rentmeester Paleis en domein Soestdijk, E9d - 281.
12. RMNH-Leiden, Archief dr. G. A. Brouwer.

Adres van de schrijvers:
Lankforst 46-68,
6538 KA Nijmegen

LITERATUUR

- ANONYMUS, 1849. Het ree (*Cervus capreolus*). *Magazijn voor Jagtkloftubbers* 1: 119-121.
- BEMMELIEN, A. A. VAN, 1864. Lijst der Zoogdieren tot heden in den wilden staat in Nederland waargenomen: 228-254. In: J. A. Herklots. *Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland*, 3e deel. Leiden.
- BENNETT, J. A. & DUMÉRIER, G. 1822. Nauwkeurige naamlijst der zoogende dieren, der vogelen en der amphibien, die natuurlijke inwoners dezer landen zijn: 89-160. Haarlem.
- BROUWER, G. A. 1949. Enige historische bijzonderheden over het edelhert in Nederland en een beschouwing over de Veluwe edelherten als natuurbeschermingsobject: 214-247. In: A. F. H. Besemer et al. In het voetspoor van Thijssen. Wageningen.
- EYGENRAAM, J. A. 1973. De grote landzoogdieren van Nederland. *Wetenschappelijke Mededeling, KNNV*, 98: 1-48. Hoogwoud.
- JANSSEN DE LIMPENS, K. J. TH. 1977. Rechtsbronnen van het hertogdom Limburg en de Landen van Overmaze: 1-698. Bussum.
- KREFFENBERG, W. H. T., 1957. Herten, reeën en wilde zwijnen in Noord-Brabant. *Brabantia* 6: 70-84.
- LENDERS, A. & E. PELZERS. 1987. De wildstand rondom de Meirweg 1860-1900. *Natuurhistorisch Maandblad* 76: 24-28.
- MULDER, R. D., 1948. Jacht en visserij in Drenthe: 1-70. Van Gorcum & Comp., Assen.
- NARRAC, C. A. 1878. Een oud hoekje der Veluwe. G. W. Boonstra, Bameveld.
- NICHOLF, I. A. 1826. *De Statistieke Beschrijving van Gelderland*: 1-551. Arnhem.
- PELZERS, E. 1986. Zoogdiergesjevens in de „Verslagen van den Landbouw” 1861-1900. *Huid en Haar* 5: 102-108.
- PELZERS, E., J. H. DE RIJK & J. B. M. THISSEN. 1986. De verspreiding van haarwid in Limburg

in de tweede helft van de negentiende eeuw. *Natuurhistorisch Maandblad* 75: 192-196.

RITZEMA BOE, J. 1879. *Landbouwdierkunde*, deel 1: 1-461. Groningen.

SCHRIJVERS, H. 1862. De dieren van Nederland. *Gewervelde dieren. Zoogdieren*: 1-133. Haarlem.

SIEKSMAN, KL., 1960. De gemeentewapens van Nederland: 1-256. Prisma, Utrecht.

SIX, R. C. 1898. De vorsten van Oranje-Nassau en de jacht: 1-12. Kluwer, Deventer.

SIX, R. C. 1899. Iets over reewid in Nederland. *De Nederlandsche Jager* 4 (195).

SWAEN, A. H. E., 1948. *Jacht-bedrijf; bewerking handschrift Koninklijke Bibliotheek 's-Gravenhage*. Brill, Leiden.

UZEEFF, G. F. 1983. Gegaten en gedronken... Een onderzoek naar de dierlijke resten van de Voorst: 115-132. In: *Het kasteel Voorst. Macht en val van een Overijsselse burcht. Vereniging tot beoefening van Overijssels Regt en Geschiedenis*. Zwolle.

Recentelijk is het initiatief genomen om te komen tot een publikatie over de geschiedenis van de Nederlandse fauna (vogels & zoogdieren). Deze publikatie zal worden uitgegeven in samenwerking met de Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. Het onderzoek naar het verleden van 's-lands inheemse fauna is nog volop bezig. De bedoeling is om per soort of diergroep de historie te schetsen tot aan het begin van deze eeuw. Mogelijk wordt er ook aandacht geschonken aan historische ontwikkelingen in het landschap, de jacht en de cultuurhistorie. De initiatiefnemers (J. de Rijk, J. Thissen & E. Pelzers) hebben reeds enige artikelen gepubliceerd over het onderwerp. In dit nummer van *Natura* staat een bijdrage over de geschiedenis van de ree, geschreven door twee van de initiatiefnemers: E. Pelzers & J. de Rijk.